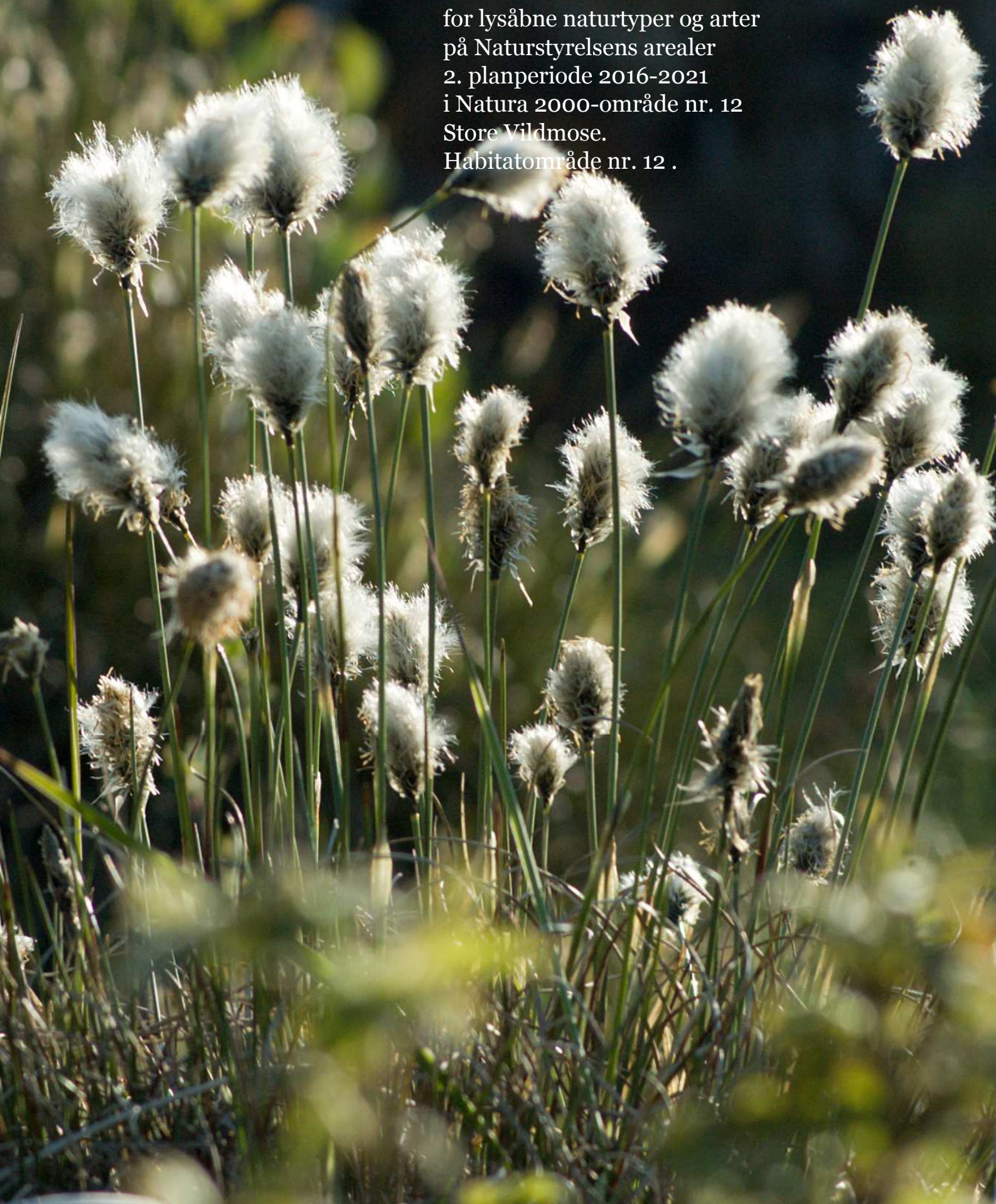

Natura 2000- plejeplan

for lysåbne naturtyper og arter
på Naturstyrelsens arealer
2. planperiode 2016-2021
i Natura 2000-område nr. 12
Store Vildmose.
Habitatområde nr. 12 .

Titel:

Natura 2000-plejeplan for lysåbne naturtyper og arter på Naturstyrelsens arealer.
2. planperiode 2016-2021 i Natura 2000-område nr. 12 Store Vildmose.

Udgiver:

Naturstyrelsen
Gjøddinggård
Førstballevej 2
7183 Randbøl
www.nst.dk

År:

2017

Foto:

Naturstyrelsen

Kort:

Naturstyrelsen, på baggrund af kortmaterialer i henhold til tilladelse G18/1997 (Kort og Matrikelstyrelsen)

ISBN nr.

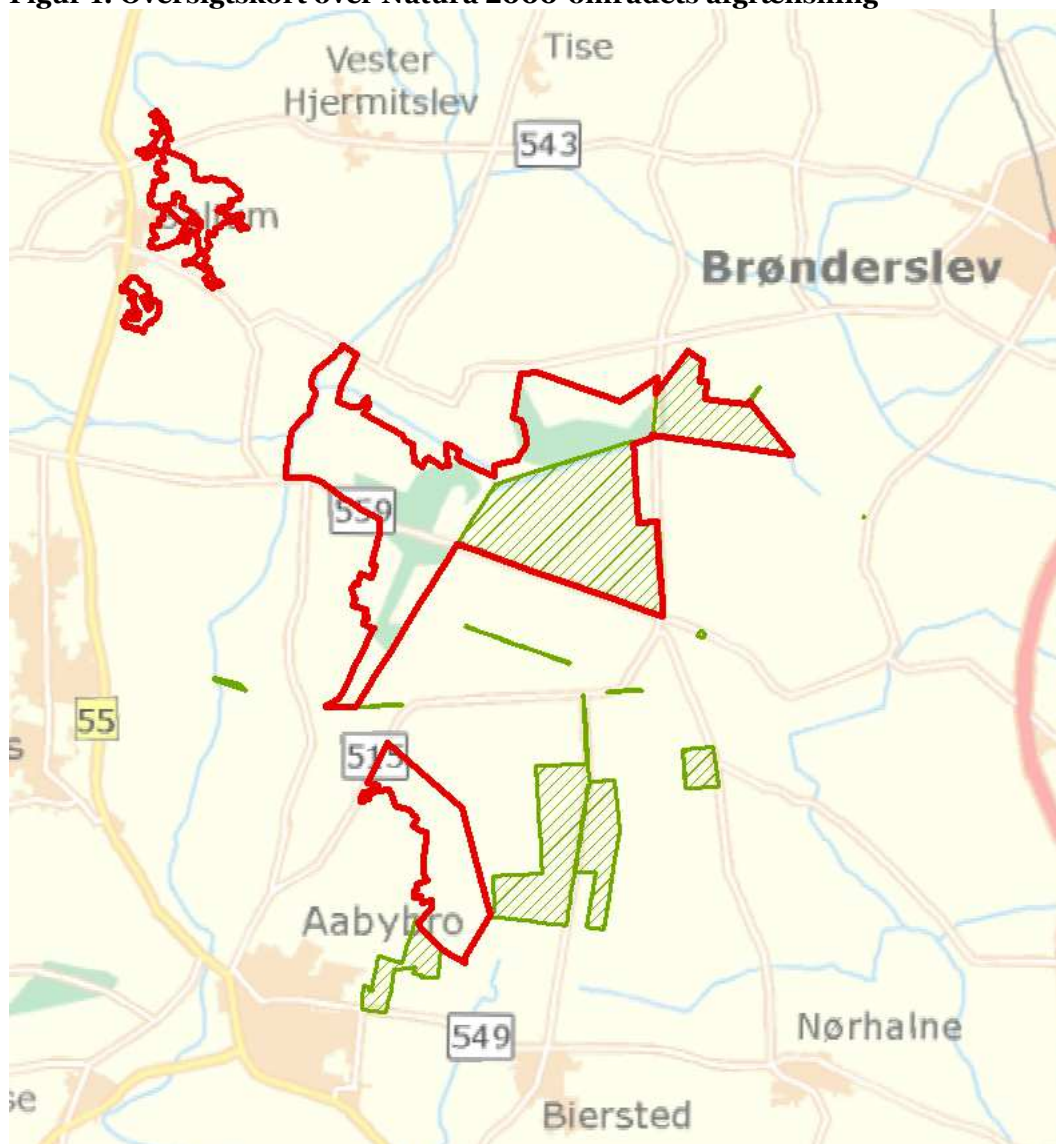
Må citeres med kildeangivelse.

1. Generelt

Der er 20. april 2016 offentliggjort Natura 2000-planer for 252 områder i Danmark.

Denne plejeplan følger op på Natura 2000-planen for område N12 Store Vildmose og vedrører Naturstyrelsens arealer på ca. 681 ha.

Figur 1: Oversigtskort over Natura 2000-områdets afgrænsning

- Natura2000 område
- Naturstyrelsens areal

I denne plejeplan er arealer og indsats opdelt på henholdsvis lysåbne naturtyper og arter knyttet til de lysåbne naturtyper. Bemærk, at Naturstyrelsens samlede arealforvaltning i området er omfattet af flere planbestemmelser og retningslinjer end dem, der findes i denne plan. For supplerende læsning herom henvises til driftsplanen og det tilhørende naturplejeark, som kan findes på Naturstyrelsens hjemmeside www.nst.dk.

Naturstyrelsen har udarbejdet et resumé af plejeplanen, som indgår i en kommunal Natura 2000-handleplan. Dette resumé er vedlagt som bilag 1.

Plejeplanen gælder for perioden 2016 -2021 og skal således senest være gennemført med udgangen af år 2021. Plejeplanen vil forsat være gældende efter 2021 og efterfølgende alene blive ajourført, når der foretages ændringer i udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, ændringer i Natura 2000- eller driftsplanlægningen eller ændringer i øvrige forhold, der måtte give anledning til at ajourføre plejeplanen.

På baggrund af nærværende plejeplan udarbejdes et naturplejeark, der er et bilag til enhedens driftsplanlægning, hvor de specifikke plejetiltag vil være beskrevet på lokalitetsniveau, med bl.a. angivelse af naturtilstand, plejemål, plejetiltag, udløb og prioritering (tidsfølge).

Grundlag for prioriteringer og valg

Natura 2000-planen udgør grundlaget for plejeplanens prioriteringer og valg. I de tilfælde hvor der har været forudset en modstrid mellem hensynet til forskellige arter og/eller naturtyper på områdets udpegningsgrundlag, har Natura 2000-planen allerede foretaget denne prioritering.

Overvågning

Natura 2000-indsatsen bliver løbende overvåget i forhold til udpegningsgrundlag og naturværdier via NOVANA overvågningsprogram. Desuden afreporterer Danmark den nationale indsats vedrørende habitat- og fuglebeskyttelsesdirektiverne til EU-kommissionen hvert 6. år.

I 2016-18 foretager Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning (SVANA) genkortlægning og tilstandsvurdering på alle arealer (lysåbne naturtyper og skovnaturtyper), og resultatet forventes at indgå i kommende basisanalyser for hvert enkelt Natura 2000-område i 2019.

Få adgang til MiljøGIS overvågningsdata fra basisanalysen her:

<http://miljoegis.mim.dk/cbkort?profile=natura2000planer2h2014>

2. Områdebeskrivelse

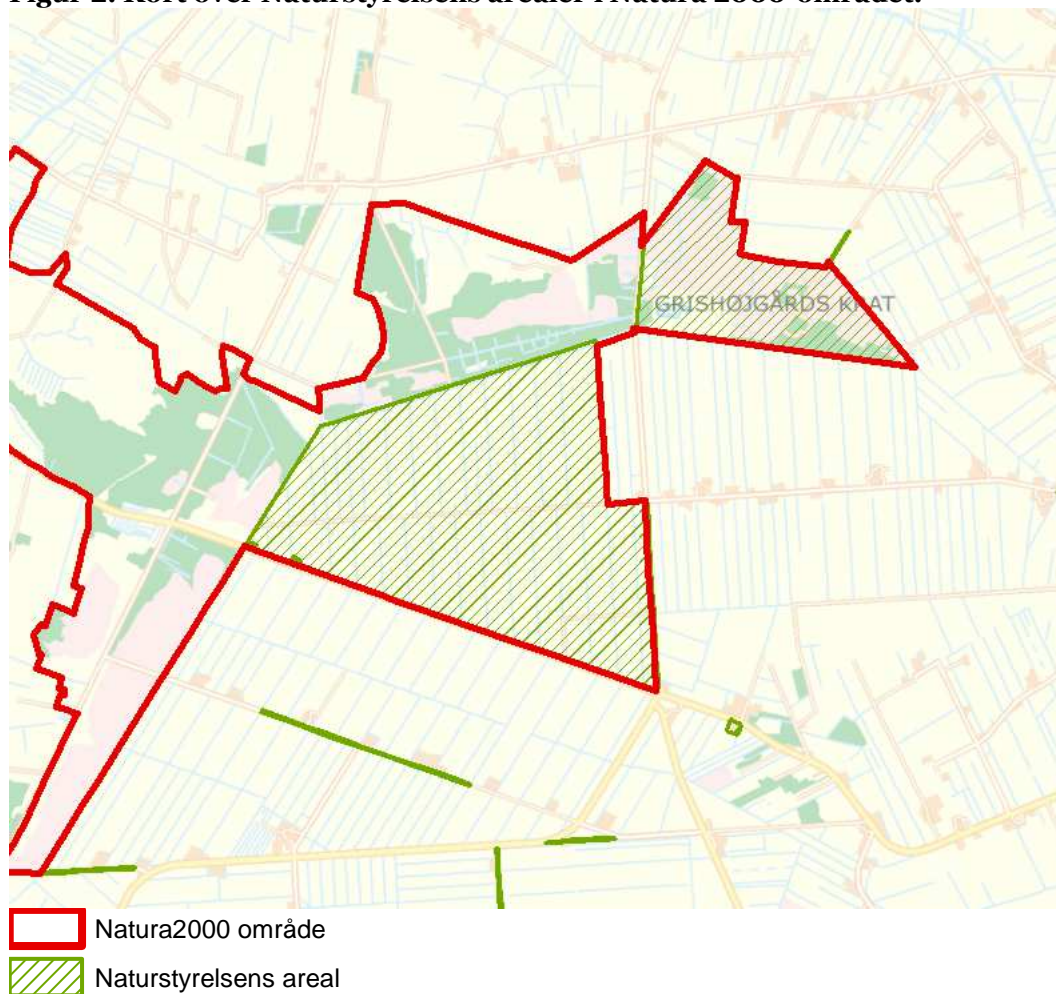
Området består mest af resterne af den vidtstrakte højmoser Store Vildmose, samt af tilstødende engarealer. De mere eller mindre tilgroede rester af den oprindelige højmoser, findes i den nordlige og vestlige del af denne.

Områdets højmoserpartier er af national betydning i kraft af, at de udgør nogle af de største sammenhængende arealer med aktiv højmoser i Danmark. Der er ligeledes store områder med nedbrudt højmoser og skovbevoksede tørvemoser. Flere af disse områder rummer potentielle muligheder for genopretning af aktiv højmoser.

I habitatområdet findes også en god bestand af Odder, desuden rummer Ryå en af de bedste lokaliteter i landsdelen for Havlampret. Hedepletvinge har tidligere forekommet i området.

For en uddybende beskrivelse af Natura 2000-området, herunder præsentation af udpegningsgrundlaget for området, henvises til [Natura 2000-planen](#). På SVANAs hjemmeside kan der også findes forklaring af begreber mv.

Figur 2: Kort over Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-området.

Indenfor området ejer Naturstyrelsen arealer i Ørnefener og Grishøjsgård Krat i den nordøstlige del af habitatområdet. Grishøjsgård Krat består af afgravet og nedbrudt højmoser. Den primære, ikke-afgravede højmoserest omgives af afgræssede enge og birkeskov og brunvandede søer. I Ørnefener er der ikke kortlagt habitatnatur og der er ikke planlagt tiltag i denne planperiode.

Tabel a: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

Lysåbne naturtyper (ha)		
	naturtype	Total
7120	Nedbrudt højmoser	57,2
6410	Tidvis våd eng	27,9
6230	Surt overdrev	16,1
Hovedtotal		101,2

Desuden er der i udpegningsgrundlaget nævnt følgende arter, der forekommer, eller har potentiale til at kunne indfinde sig, i Naturstyrelsens dele af Natura 2000-området:

- Odder *Lutra lutra*

3. Status for gennemførelse og erfaringer fra 1. plejeplanperiode

Plejeplanen for 1. planperiode omfattede 5 plej tiltag hvilket omfattede græsning af 62 ha tør hede, tidvis våd eng og surt overdrev samt lukning af grøfter der påvirkede den tidvise våde eng og en nedbrudt højmosse, der dog ikke var kortlagt eller en del af 1. planperiodes indsats.

Naturstyrelsen har gennemført en evaluering i form af en statusopgørelse og overvejelser om hvilke erfaringer, der kan drages af første planperiode. Med baggrund i denne evaluering kan Naturstyrelsen konkludere, at de planlagte indsatser er gennemført i plejeperioden for Naturstyrelsens arealer og at disse indsatser har bidraget positivt til opfyldelse af Natura 2000-planens målsætninger.

Tabel b: Status for gennemførelse af plejeplanens mål for 1. planperiode 2009-2015.

Gennemførte indsatser (antal)	5	Gennemførte indsatser (areal)	211,4 ha	100 %
Ikke-gennemførte indsatser (antal)	0	Ikke-gennemførte indsatser (areal)	0 ha	0 %

Generelle bemærkninger og konkrete erfaringer i forhold til 1. generations plejeplanlægning

Generelle bemærkninger

Plejeplan for 1. planperiode er gennemført med godt resultat.

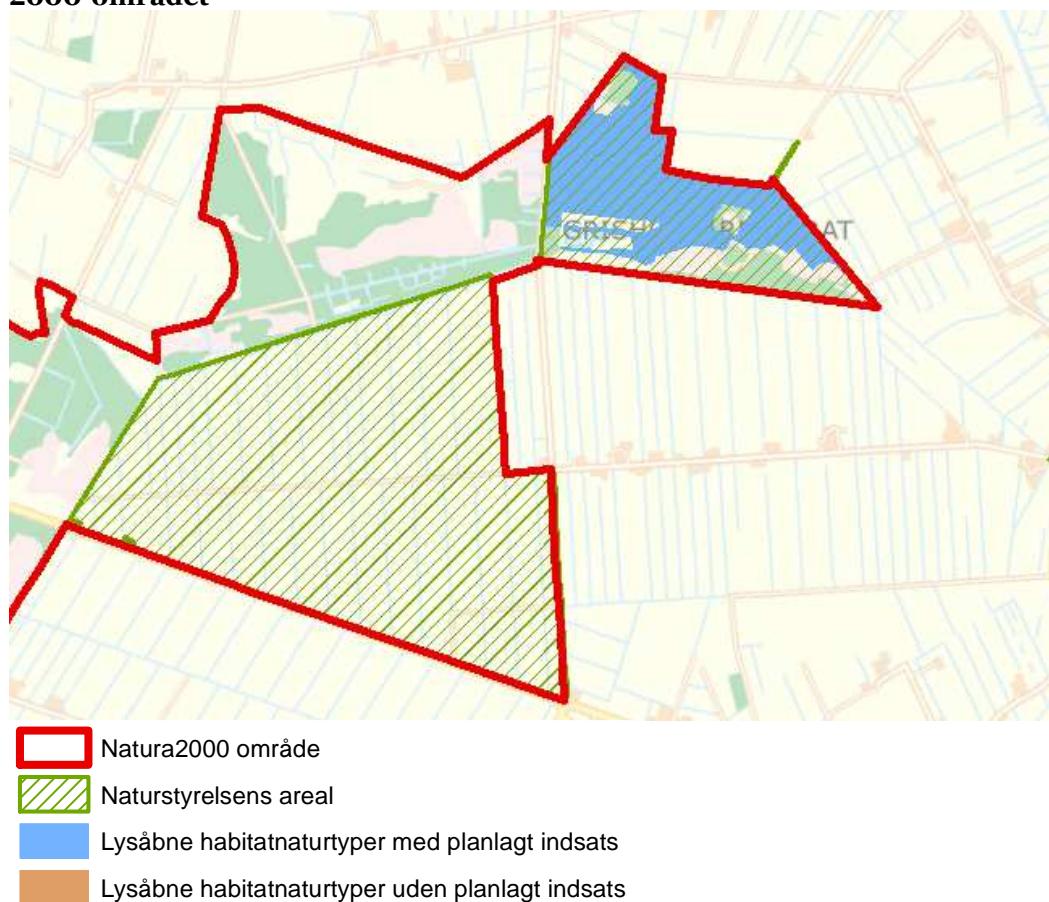
Konkrete erfaringer.

- Knusning af birkeopvækst har været effektivt, især et år hvor det foregik med opsamling og fjernelse af det knuste materiale. På grund af problemer med afsætning af materialet er denne metode dog ikke fortsat.
- Græsningen med både heste og kreaturer medvirker til at hindre tilgroning til en vis grad.
- Tilkastning af grøfter har forbedret hydrologien og tørvemosser synes at udvide deres dækning i de dele af området der påvirkes.

4. Mål og plejetiltag

Figur 3: Oversigt over lysåbne naturtyper og planlagte indsatser i Natura 2000-området

Plejeplanen er udarbejdet i overensstemmelse med Natura 2000-planens målsætninger og adresserer konkret følgende områdespecifikke retningslinjer fra Natura 2000-planens indsatsprogram:

- Naturstyrelsen er særlig opmærksom på naturtypen *aktiv højmose*, som har en væsentlig forekomst i området (jf. områdets målsætning) og er i tilbagegang i Danmark.

I dette afsnit beskrives Naturstyrelsens *mål* for de ovenstående lysåbne naturtyper og arter i denne planperiode. Der kan være flere mål for et givent areal med en naturtype, og det samme kan være tilfældet for en art.

Desuden præsenteres de typer af *plejetiltag*, som Naturstyrelsen vil anvende på baggrund af Naturstyrelsens erfaringer og bedste viden om naturpleje, der blandt andet omtales i det vejledende indsatskatalog for N2000-plejeplanlægning for lysåbne naturtyper, Skov- og Naturstyrelsens Naturplejestrategi (1999), Naturstyrelsens plejebog om 'Græsning og høslæt i naturplejen',

Naturstyrelsens plejebogsserie for henholdsvis overdrev, ferske enge, søer, strandenge, hede, mose, små vandhuller samt Naturstyrelsens Naturportal.

På et areal kan der forekomme mere end én slags plejetiltag, ligesom der kan være fastlagt flere tiltag for en art.

Arealtallene i tabellerne udtrykker Naturstyrelsens vurdering af omfanget af de enkelte plejetiltag, der vil blive gennemført i plejeplanens periode. I naturplejemarket der ligger som bilag til driftsplanen fremgår Naturstyrelsens vurdering af plejebehovet for de løbende samt enkeltstående plejetiltag, herunder med en angivelse af lokaliteten, en prioritering af tidsfølgen på plejetiltagene, naturtilstanden og plejebehovet.

Plejemål og plejetiltag for lysåbne naturtyper

Der vil på de lysåbne naturtyper i dette Natura 2000-område blive foretaget *løbende* pleje, med henblik på opretholdelse af naturtypen i form af henholdsvis græsning på 43,6 ha tidvis våd eng og nedbrudt højmose, slåning for at holde birk nede på ca. 3,7 ha og rydning af birk i nedbrudt højmose på ca. 26,9 ha, jf. nedenstående skema.

Der er foretaget *enkeltstående* indgreb i form af opfyldning af grøfter der påvirker ca. 21,9 ha nedbrudt højmose. Opfyldningen opretholdes og vedligeholdes. Indsatsen skal understøtte af naturlig hydrologi af den nedbrudte højmose så den i sammenspil med rydningerne af birk udvikles/ konverteres til aktiv højmose.

Tabel e: Plejemål for lysåbne naturtyper

Målsatte habitatnaturtyper (ha)				
		Naturtype	Målsætning	Total
Eksisterende habitatnatur	7120	Nedbrudt højmose	Sikring af naturtypen	35,3
			Naturtypebevarende pleje	30,2
			Udvikling mod 7110 Højmose	25,0
			Forbedring af hydrologi	21,9
	6410	Tidvis våd eng	Sikring af naturtypen	16,1
			Naturtypebevarende pleje	16,1

Tabel f: Planlagte løbende plejetiltag af hensyn til lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)				Omfattet af eksisterende planlægning	
		Naturtype	Plejetiltag		Total
Eksisterende habitatnatur	7120	Nedbrudt højmosse	Rydning af opvækst	Nyt	22,4
				Eksisterende	4,5
			Græsning	Eksisterende	27,5
			Slåning - d.v.s. uden fjernelse af det afslåede	Eksisterende	2,1
	6410	Tidvis våd eng	Græsning	Eksisterende	16,1
			Slåning - d.v.s. uden fjernelse af det afslåede	Eksisterende	1,6

I tabel f er der en opdeling i to kategorier "Eksisterende" og "Nyt":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

Tabel g: Planlagte enkeltstående plejetiltag af hensyn til lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)				Omfattet af eksisterende planlægning	
		Naturtype	Plejetiltag		Total
Eksisterende habitatnatur	7120	Nedbrudt højmosse	Aktiv lukning af dræn og grøfter	Eksisterende	21,9

I tabel g er der en opdeling i to kategorier "Eksisterende" og "Nyt":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

Plejemål og plejetiltag for arter

Som hovedregel vil arterne på udpegningsgrundlaget have gavn af plejetiltagene for naturtyperne i de områder som arten er eller potentielt kan blive tilknyttet.

Naturstyrelsen planlægger ikke yderligere indsats for Odder end de plejetiltag, der er oplyst under plejeplanerne for de lysåbne naturtyper.

En mere detaljeret beskrivelse af specifikke artsplejetiltag fremgår af naturplejemarket, der ligger som bilag til driftsplanen.

Ændring af naturtype

Nogle af Natura 2000-områdets arealer uden habitatnatur skal udvikle sig til naturtyper på sigt, og udvalgte arealer med eksisterende naturtyper skal blive til andre naturtyper end dem, der forekommer i dag. Tabellerne j og k viser, hvad periodens indsats forventes at betyde for de enkelte naturtypers udvikling på lang sigt.

Tabel j: Planlagte udvidelser af naturtyper

Ny Natur	
Udvidelse af naturtyper (ha)	
Målsætning	Total
Udvikling mod 7110 Højmose	25,0

Tabel k: Planlagte konverteringer til anden naturtype

Konvertering af naturtyper (ha)		
Naturtype		Total
7120	Nedbrudt højmose	25,0

Forventningen til den samlede indsats

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at:

- For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til tilstandsklasse I eller II er målsætningen, at udviklingen i deres areal og tilstand er stabil eller i fremgang.
- For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til tilstandsklasse III-V er målsætningen, at udviklingen i deres tilstand er i fremgang, således at der på sigt opnås tilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.
- Det samlede areal af naturtypen/levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det.
- For naturtyper uden tilstandsvurderingssystem er målsætningen gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af naturtyperne stabiliseres eller øges.
- For arter uden tilstandsvurderingssystem og for deres levesteder er målsætningen gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for Odder stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for tilstrækkelige egnede yngle- og fourageringsområder for arterne.

Bilag

Bilag 1: Resumé af plejeplan for Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-område N12 Store Vildmose,

Området består mest af resterne af den vidtstrakte højmose Store Vildmose, samt af tilstødende engarealer. De mere eller mindre tilgroede rester af den oprindelige højmose, findes i den nordlige og vestlige del af denne. Områdets højmosepartier er af national betydning i kraft af, at de udgør nogle af de største sammenhængende arealer med aktiv højmose i Danmark. Der er ligeledes store områder med nedbrudt højmose og skovbevoksede tørvemoser. Flere af disse områder rummer potentielle muligheder for genopretning af aktiv højmose.

Naturstyrelsen forvalter arealer i Ørnefenner og Grishøjsgård Krat i den nordøstlige del af habitatområdet. Grishøjsgård Krat består af afgravet og nedbrudt højmose. Den primære ikke-afgravede højmoserest omgives af afgræssede enge, birkeskov og brunvandede søer. I Ørnefenner er der ikke kortlagt habitatnatur og derfor ikke planlagt tiltag i denne planperiode.

Tabel I: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

Lysåbne naturtyper (ha)		
	naturtype	Total
7120	Nedbrudt højmose	57,2
6410	Tidvis våd eng	27,9
6230	Surt overdrev	16,1
Hovedtotal		101,2

Naturstyrelsen er særlig opmærksom på naturtypen aktiv højmose, som har en væsentlig forekomst i området (jf. områdets målsætning) og er i tilbagegang.

Indsats for de lysåbne naturtyper

I det følgende angives Naturstyrelsens planlagte indsats for de lysåbne naturtyper på udpegningsgrundlaget. Indsatsen er beskrevet i 2 tabeller:

- Lysåbne naturtyper
- Planlagte udvidelser af naturtyperne

Tabel II: Plejemål for lysåbne naturtyper

Målsatte habitatnaturtyper (ha)				
		Naturtype	Målsætning	Total
Eksisterende habitatnatur	7120	Nedbrudt højmose	Sikring af naturtypen	35,3
			Naturtypebevarende pleje	30,2
			Udvikling mod 7110 Højmose	25,0

			Forbedring af hydrologi	21,9
	6410	Tidvis våd eng	Sikring af naturtypen	16,1
			Naturtypebevarende pleje	16,1

Tabel III: Planlagte løbende plejetiltag for lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)					
		Naturtype	Plejetiltag	Omfattet af eksisterende planlægning	Total
Eksisterende habitatnatur	7120	Nedbrudt højmosse	Rydning af opvækst	Nyt	22,4
				Eksisterende	4,5
			Græsning	Eksisterende	27,5
			Slåning - d.v.s. uden fjernelse af det afslåede	Eksisterende	2,1
	6410	Tidvis våd eng	Græsning	Eksisterende	16,1
			Slåning - d.v.s. uden fjernelse af det afslåede	Eksisterende	1,6

Tabel IV: Planlagte enkeltstående plejetiltag for lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)					
		Naturtype	Plejetiltag	Omfattet af eksisterende planlægning	Total
Eksisterende habitatnatur	7120	Nedbrudt højmosse	Aktiv lukning af dræn og grøfter	Eksisterende	21,9

I tabel III og IV er der en opdeling i to kategorier "Eksisterende" og "Nyt":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

Tabel V: Planlagte udvidelser af naturtyper

Ny Natur	1
Udvidelse af naturtyper (ha)	
Målsætning	Total
Udvikling mod 7110 Højmosse	25,0

Tabel VI: Planlagte konverteringer af naturtyper

Konvertering af naturtyper (ha)		
	Naturtype	Total
7120	Nedbrudt højmosse	25,0

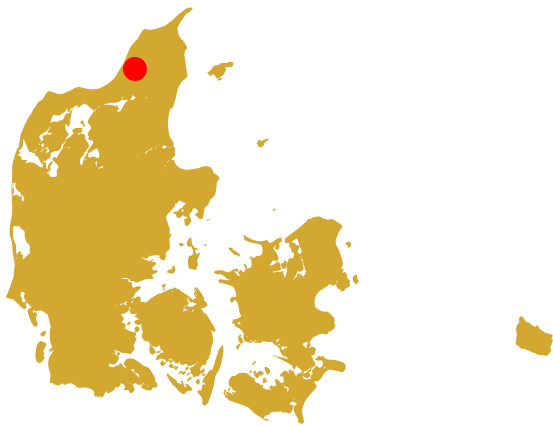
Særlig indsats for arter

Plejen af områdets lysåbne naturtyper vil samtidig tilgodese en række arter på udpegningsgrundlaget, herunder Odder.

Forventningen til den samlede indsats

- For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til tilstandsklasse I eller II er målsætningen, at udviklingen i deres areal og tilstand er stabil eller i fremgang.
- For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til tilstandsklasse III-V er målsætningen, at udviklingen i deres tilstand er i fremgang, således at der på sigt opnås tilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.
- Det samlede areal af naturtypen/levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det.
- For naturtyper uden tilstandsvurderingssystem er målsætningen gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af naturtyperne stabiliseres eller øges.
- For arter uden tilstandsvurderingssystem og for deres levesteder er målsætningen gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for Odder stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for tilstrækkelige egnede yngle- og fourageringssteder.

!

**Miljø- og
Fødevareministeriet**
Naturstyrelsen

Gjøddingård
Førstballevej 2
7183 Randbøl

www.nst.dk